

Suriye Valisi Lü'lü'yü kendi saflarına çekmeyi başardı, fakat bu defa Ahmed, Halife Mu'temid'i Muvaffak'ın nüfuzundan kurtarmak için Mısır'a gelmeye ikna etti. Muvaffak bunu haber alınca Musul Valisi İshak b. Kündacık'a mektup yazarak halifenin Mısır'a intikaline engel oldu. Halife Sâmerrâ'ya getirildikten sonra Muvaffak, Ahmed b. Tolun'u Mısır valiliğinden azletti (262/876), ancak bu emir fiilen gerçekleşmedi. Buna karşılık Ahmed, Dımaşk ulemâsını toplayıp Muvaffak'ı veliahtlıktan azlettirdi. Mu'temid, istemeyerek de olsa Muvaffak'ın baskısıyla Ahmed'in hutbelerde tel'in edilmesini emretti. Mücadeleye devam eden Ahmed b. Tolun, Mekke'ye hâkim olmak için kuvvet sevkettiyse de Muvaffak gerekli tedbirleri aldığından Mısır birlikleri Abbâsî ordusu karşısında yenilip geri döndü. Ahmed b. Tolun'un ölümü üzerine (270/884) yerine geçen Humâreveyh de Suriye'yi hâkimiyeti altında tutmak için Muvaffak ile mücadeleye devam etti. Fakat Muvaffak, Muhammed b. Ebû's-Sâc, İshak b. Kündacık ve oğlu Ebû'l-Abbas Ahmed kumandasında gönderdiği kuvvetlerle bütün Suriye'yi ele geçirdi. Ancak Abbâsîler başlangıçta kazandıkları başarıları sürdürmediler ve Humâreveyh ile müttefikleri el-Cezîre ve Musul'a kadar bütün bölgeye hâkim oldular. Tolunoğulları'nın giderek güçlendiğini gören Muvaffak, Humâreveyh ile bir anlaşma yaptı ve Tolunoğulları'nın Mısır'daki hâkimiyetini tanıdı. Ayrıca Suriye, Filistin, Sugûr, Anadolu ve İrmîniye bölgeleriyle el-Cezîre'nin otuz yıl boyunca Tolunoğulları'na bırakılmasını kabul etti.

Muvaffak 276 (889) yılında çıktığı Cibâl bölgesi seferinde nikris hastalığına yakalandı. Daha sonra da fil hastalığına müptelâ olup ayakları şişti. Ata binemediği için bir sedye üzerinde taşınarak Bağdat'a getirildi. Muvaffak burada hastalığının daha da ağırlaşması üzerine emirlerine karşı çıktığından dolayı hapsettiği oğlu Ebû'l-Abbas Ahmed'i ölümünden kısa bir süre önce serbest bıraktı. 22 Safer 278 (5 Haziran 891) tarihinde Rusâfe'de el-Kasrû'l-Hasenî'de vefat etti ve annesinin kabrinin yanına defnedildi (Taberî, X, 22; Mes'ûdî, IV, 228; Hatîb, II, 127). Muvaffak veliaht ilân edildikten sonra, zevk ve eğlenceye düşkün olan Halife Mu'temid-Alellah'ın hutbe ve sikkelerde isminin zikredilmesinden başka hiçbir yetki ve otoritesi kalmamıştı (İbnü't-Tiktakâ, s. 250). Hilâfet vezirleri de Muvaffak tarafından tayin ediliyordu. Zencî isyanının bastırılmasın-

daki başarısından dolayı Muvaffak, âdeta Abbâsîler'in ikinci kurucusu gibi düşünülmüş ve kendisine Seffâh es-Sânî lakabı verilmiştir. Adaleti ve güzel ahlâkıyla tanınmıştı; edebiyat, şiir, ensâb, fıkıh ve siyâset ilmine vâkıftı. Fakihler ve diğer din âlimleriyle yakından ilgilenirdi. Mâlikî fakihî Hammâd b. İshak ile Mekke'de bulunduğu sırada yazıştığı bilinmektedir. Çok cesur, heybetli, cömert, kabiliyetli ve halk tarafından çok sevilen bir komutandı. Yeğeni İbnü'l-Mu'tez, Yahyâ b. Muhammed el-Eslemî ve Yahyâ b. Hâlid b. Mervân gibi şairler onu öven kasideler yazmış (Taberî, IX, 663-665), İbn Bessâm el-Bağdâdî ise onu yeren şiirler kaleme almıştır. İlk süflerden Ebû Bekir eş-Şiblî ile astronomi âlimi Ebû Ma'ser el-Belhî, Muvaffak'ın himayesine mazhar olmuşlardır. Dil, edebiyat, tefsir ve hadis âlimi İbn Keysân *el-Muvaffak fi'n-naḥv*, Küfe dil mektebinin ileri gelenlerinden Ebû'l-Abbas Sa'leb eş-Şeybânî de *el-Muvaffakî (fi muḥtaşari'n-naḥv)* adlı eserlerini Muvaffak-Billâh adına kaleme almışlardır. Ensâb âlimi ve tarihçi Zübeyr b. Bekkâr da öğrencisi olan Muvaffak için *el-Aḥbârü'l-Muvaffakiyyât* adıyla bir eser yazmıştır. Zencîler'in lideri Ali b. Muhammed'in kargâh olarak kullandığı Muhtâre şehrinin karşısına Muvaffak'ıye adlı bir şehir inşa ettiren Muvaffak aldığı tedbirlerle Abbâsî Devleti'nin çöküşünü geciktirmiş, siyasi tehlike ve tehditleri bertaraf etmek için çalışmış, Türk asıllı kumandanların hâfeliği üzerindeki nüfuzlarını zayıflatmıştır. Babası Mütevekkil-Alellah, kardeşleri Müntasır-Billâh, Mu'tez-Billâh, Mu'temid-Alellah, oğlu Mu'tazid-Billâh ve torunları Müktefî-Billâh, Muktedir-Billâh ve Kâhîr-Billâh hilâfet makamına geçmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Zübeyr b. Bekkâr, *el-Aḥbârü'l-Muvaffakiyyât* (nşr. Sâmî Mekki el-Âni), Bağdad 1416/1996, neşredenini girişi, s. 21-22; Ya'kübî, *Târîḥ*, II, 503, 505, 510; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), IX, 514, 545, 663-665, ayrıca bk. İndeks; X, 18, 22, 41; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 199-229; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîḥ*, VI, 124-125; Belevî, *Siretü Aḥmed b. Tolun* (nşr. M. Kürd Ali), Kahire, ts. (Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye), bk. İndeks; Hatîb, *Târîḥu Bağdâd*, II, 127-128; İbnü'l-İmrânî, *el-İnbâ' fi târîḥi'l-hulefâ'* (nşr. Kâsım es-Sâmerrâî), Leiden 1973, s. 15, 121, 137-139; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XII, 303-304; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VII, tür.yer.; İbnü't-Tiktakâ, *el-Faḥrî*, s. 31, 250, 251, 252, 254; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXXIII, 327-343; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 169-170; Mahmûd b. Saîd Makdisî, *Nüzhethü'l-enzâr fi 'acâ'ibi't-tevârîḥ ve'l-aḥbâr* (nşr. Ali ez-Züvârî - M. Mahfûz), Beyrut 1988, I, 260-261; G. le Strange, *Baghdad during the Abbasid Caliphate*, Oxford 1924, s.

247-248, 325; Hudarî, *Muḥâḍarât: 'Abbâsiyye*, s. 303-313; H. Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates*, London 1986, s. 174-176, 178-179, 180-182; a.m.f., "al-Muvaffak", *EP* (İng.), VII, 801; C. E. Bosworth, *The History of the Saffarids of Sistan and the Maliks of Nimruz (247/861 to 949/1542-3)*, Costa Mesa 1994, s. 101, 139-142, 147-149, 155, 159-162, 178, 186, 191, 212-213, 316; Muhammed Sa'd eş-Şeybânî, *Târîḥu'l-'Irâk*, Tunus 1996, s. 37-64; İbrâhim Bâstânî Bârizî, *Ya'kûb b. el-Leys eş-Şaffâr* (trc. M. Fethî Yûsuf er-Reyyîs), Kahire, ts. (Dârü'r-râidi'l-Arabî), s. 202-213; A. Popovic, *The Revolt of African Slaves in Iraq in the 3rd/9th Century* (trc. L. King), Princeton 1999; Hakkı Dursun Yıldız, *İslâmiyet ve Türkler*, İstanbul 2000, s. 197-201, 215, 218, 223; Mustafa Demirci, *Siyah Öfke: Ortaçağ İslâm Dünyasında Zencî Kölelerin İsyanı (869-883)*, Konya 2005; Saim Yılmaz, *Mu'tazid ve Müktefî Döneminde Abbâsîler*, İstanbul 2006, tür.yer.; M. Tolmacheva, "Zanj", *Dictionary of the Middle Ages* (ed. J. R. Strayer), New York 1989, XII, 738-740; Ali Aktan, "Mu'temid-Alellah, Ahmed b. Ca'fer", *DA*, XXXI, 388; a.m.f., "Mu'tez-Billâh", a.e., XXXI, 390-391.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

MÜBÂREK AİLESİ

Osmanlılar'ın son döneminde
Mağrib'den gelerek

Suriye'ye yerleşen bir ulemâ ailesi.

Ailenin soyu kaynaklara göre Hz. Hasan'a dayanmaktadır. Oldukça erken bir dönemde Mağrib'e intikal eden aileden bilinen ilk kişi Muhammed el-Hâc b. Ali'dir. Bu zat Cezayir'de Benî Dûvâle'nin 3 km. doğusunda bulunan ve kendi adıyla anılan bir köyde yaşadı. Torunlarından biri Akdeniz kıyısındaki Dillîs'e yerleşti ve orada imam-hatiplik yaptı, diğer kuşaklar da bu görevi devam ettirdiğinden Belhatîb (Hati-poğlu) lakabıyla şöret buldu. Ailenin öne çıkan isimlerinden biri XII. (XVIII.) yüzyılda yaşayan Muhammed Belhatîb'dir. Halvetî tarikatı şeyhlerinden Ali b. İsa ile yakın irtibat kuran Muhammed Belhatîb, onun isteği üzerine dinî ilimleri öğretmek amacıyla bedevî kabilelerin yaşadığı bölgeye gitti ve dedesinin kabri yakınlarındaki Benî Dûvâle köyüne yerleşti.

Muhammed el-Mübârek (1808-1853). Muhammed Belhatîb'in oğludur. Kur'an'ı ezberledikten sonra dinî ilimleri tahsil etti. Babasının tavsiyesiyle Halvetî şeyhi Ali b. İsa'ya, onun vefatından sonra da halifesi Muhammed Mehdi es-Seklâvi'ye intisap etti. Dinî ilimleri öğretmek için Berberî köylerine yerleşti, burada Muhammed ed-Tayyib ve Muhammed el-Münevver adlı iki oğlu oldu. Bu dönemde Fransızlar Cezayir'i işgal etmişti. Cezayirli'lerin 1832'de Emir Abdülkâdir el-Cezâirî'yi kendilerine

Abdülkâdir
b. Muhammed
el-Mübârek

yönetici seçerek başlattıkları isyana Muhammed el-Mübârek destek verdi. Emîr Abdülkâdir'in 1847'de Fransızlar'a teslim olması üzerine Muhammed el-Mübârek ve şeyhi Muhammed el-Mehdî Şam'a göç etmeye karar verdi. Muhammed el-Mübârek göç sırasında Beyrut'ta doğan oğluna kendi adını verdi. Ardından Şam'da Haydariye Medresesi yakınlarına yerleşip ders vermeye başladı. Vefatında Cebelikâsiyûn'da Zülkiflî Kabristanı'na defnedildi.

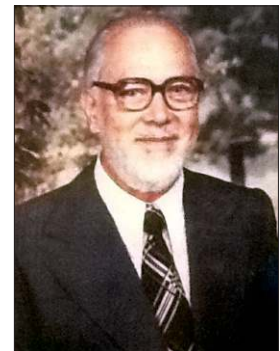
Muhammed b. Muhammed el-Mübârek (1847-1912). Muhammed el-Mübârek'in vefatından sonra oğulları ilim tahsiline Şam'da devam etti. Özellikle oğlu Muhammed, Emîr Abdülkâdir el-Cezâirî'nin himayesinde yetişti, dinî ilimlerde ve edebiyat alanında ileri seviyeye ulaştı. 1896'da kardeşi Muhammed Tayyib vefat edince yerine Haydariye Medresesi'nde hocalık görevini üstlendi. Burada tasavvuf, fıkıh, edebiyat ve tarih dersleri verdi. Önde gelen öğrencileri arasında oğlu Abdülkâdir el-Mübârek ve meşhur edip Muhammed Kürd Ali zikredilebilir. Okuttuğu bazı kitaplar hakkında şerh ve hâşiyeler kaleme almış, yazılarında dönemin sanatlı nesir üslûbunu kullanmıştır. Bazı eserleri şunlardır: *Ebhâ makâme fi'l-müfâhâre beyne'l-ğurbe ve'l-ikâme* (Dımaşk 1296), *Mütâhâre beyne's-semâ' ve'l-arz* (Dımaşk 1299), *Lev'atü'd-ğamâ'ir ve dem'atü'n-nâzır fi rişâ'i 'Abdilkâdir* (Dımaşk 1300), *Me'âricü'l-irtikâ' ilâ semâ'i'l-inşâ'* (Dımaşk 1300), *el-Makâmetü'l-luğziyye ve'l-makâletü'l-edebiyye* (Dımaşk 1300), *Ğaribü'l-enbâ' fi münâzaratü'l-arz ve's-semâ'* (Dımaşk 1302; makâme türündeki bu üç eseri Muhammed Hassân et-Tayyân ayrıca yayımlamıştır, Beyrut 2000), *Nağratü'l-bihâr fi muhâvereti'l-leyli ve'n-nehâr* (Beyrut 1308), *Behcetü'r-râ'ih ve'l-ğâdî fi ehâsini mehâsini'l-vâdî* (Beyrut 1313; Dımaşk vadisinin tasvirine dairdir), *el-Makâmâtü'l-âşr li-ğalebeti'l-âşr* (Harîrî'nin *Makâmât*'ından seçmelerdir, Beyrut 1321).

Abdülkâdir b. Muhammed el-Mübârek (1876-1945). Muhammed b. Muhammed el-Mübârek'in oğludur. İlk eğitimini babasından aldı, onun kurduğu Habbâl adlı okulda öğrenimine devam etti. Bu okuldaki arkadaşlarından Muhammed Kürd Ali ile aralarında sıkı bir dostluk kuruldu. Ardından askerî rüşdiyeye kaydolduysa da çok geçmeden oradan ayrıldı. Babasının arkadaşı Tâhir el-Cezâirî'den ders aldı. Emîn Süveyd, Atâ el-Kesem ve Bedreddin el-Hasenî diğer hocaları arasındadır. İslâmî ilimlere dair ders almakla birlikte daha çok Arap dili ve edebiyatına meyiletti, çalışmalarını bu alanda yoğunlaştırdı. 1893'te Necâh mektebini kurdu. 1909'da Dımaşk İldâisi'nde ve aynı yıl Anber Mektebi'nde Arapça hocalığı yaptı. Bu dönemde Türkler'le Araplar arasındaki din kardeşliğine vurgu yapan çeşitli şiirler yazdı. Sonraki dönemlerde Şerîf Hüseyin'in hareketini destekledi. 1919'da faaliyete geçen el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Arabî'nin kurucuları arasında yer aldı. Bu kurumdaki görevinin yanı sıra Yâsin Hilmi Paşa el-Hâşimî'nin başkanlığında oluşturulan Askerî Terimleri Arapçalaştırma Komisyonu'na üye seçildi ve Arapça'ya pek çok kelime kazandırdı. Telefon karşılığında "hâtif" kelimesi bunlardan biridir. 1929-1930'da açılan Yüksek Edebiyat Okulu'nda dil bilimi (fikhü'l-luga) dersleri verdi. Son olarak 1942'de açılan Yüksek Öğretmen Okulu'nda Arapça hocalığı yaptı. Öğrencileri arasında Ali et-Tantâvî, Enver el-Attâr, Zekî el-Mehâsinî, Cemîl Sultân, Abdülkerîm el-Kermî sayılabilir. 27 Kasım 1945 tarihinde vefat etti ve Bâbüssağır Kabristanı'nda Bilâl-i Habeşî'nin kabrinin yakınına defnedildi. Türkçe ve İngilizce biliyordu. Muhammed, Memduh, Adnân, Hânî, Mâzin ve Abdülhâdî adlı oğulları vardı.

Eserleri. 1. *Şerhu'l-Makşûreti'd-Düreydiyye*. İbn Düreyd'e ait eserin şerhidir. Dil ve edebiyatla ilgili geniş bilgiler içeren kitap Mâzin el-Mübârek'e göre babası Abdülkâdir el-Mübârek'in en önemli çalışmasıdır (nşr. İbrâhim Abdullah, Dımaşk 2014). 2. *Ferâ'idü'l-edebiyâtü'l-Arabiyye*. Seçme metinler ve bunların açıklamalarından oluşmaktadır (Dımaşk, ts.). 3. *Kifâyetü'l-mütehâfız ve nihâyetü'l-mütelaflız*. İbnü'l-Ecdâbî'nin fikhü'l-luga mahiyetindeki eserinin tahkik ve şerhidir (nşr. Gâzî Tuleymât, Dımaşk 2003). 4. *eş-Şabru matıyyetü'n-necâh*. İbnü'z-Zahîr el-Erbilî'nin hikemiyata dair kasidesinin şerhidir (nşr. Mâzin el-Mübârek, Dımaşk 1990). Müellifin bunların

dışında oğlu Mâzin el-Mübârek'e intikal eden kütüphanesinde yazma halinde *Muhtârât şîriyye*, *Tarâ'if hikemiyye*, *Şerhu Bânet Sü'âd*, *Kürâsât Medresiyye* adlı kitapları bulunmaktadır.

Muhammed b. Abdülkâdir el-Mübârek (1912-1981). Şeyh Abdülkâdir el-Mübârek'in oğludur. İlk eğitimini babasından aldı, ardından okula devam etti ve 1932'de liseden mezun oldu. Edebiyat ve Hukuk fakültelerinde öğrenim görüp her ikisini de 1935'te tamamladı. Ayrıca çeşitli âlimlerin özel derslerine devam etti. Hocalarının başında Bedreddin el-Hasenî gelir. Üniversiteden mezun olduktan sonra kazandığı bursla Sorbonne Üniversitesi İslâm Araştırmaları Enstitüsü'ne girdi. Burada Arap dili ve edebiyatı, Fransız edebiyatı ve sosyoloji alanında araştırmalar yaptı. 1937'de Sorbonne Üniversitesi'nden edebiyat lisans diploması, 1938'de de sosyoloji ve ahlâk diploması aldı. Fransa'da Emîr Şekîb Arslan ile tanıştı ve onun görüşlerinden faydalandı. Cezayirli Müslüman Âlimler Cemiyeti'ne katılarak çeşitli faaliyetlerde bulundu. Fransızlar'ın 1946'da Suriye'den çekilmesi üzerine eğitim müfredatı komisyonuna ve Arap dili dersleri müfettişliğine tayin edildi. 1947'de İslâmî Cephe'den Dımaşk milletvekili seçildi. 1949-1952 yıllarında İş, Ulaşım ve Tarım bakanlıklarında bulundu. 1958 yılına kadar çeşitli sürelerle milletvekilliği yaptı. 1954'te Dımaşk Şeriat Fakültesi'nin kuruluşunda etkin rol üstlendi, Mustafa es-Sibâî'nin rahatsızlanmasından sonra 1958-1964 yıllarında bu fakültenin dekanlığını yürüttü. Ardından Sudan Ümmü'dürran Üniversitesi'ne geçti ve 1966-1969 arasında İslâmî İlimler Bölümü'nün başkanı olarak çalıştı. Suudi Arabistan'da Ümmülkurâ ve Melik Abdülazîz üniversitelerinde, ayrıca Ürdün Üniversitesi'nde ders verdi. Ölümüne kadar Cidde'de Melik Abdülazîz Üniversitesi'nde hocalığa devam etti. Vefatında Cennetü'l-bakî'de defnedildi. Mu-

Muhammed
b. Abdülkâdir
el-Mübârek

ammed b. Abdülkâdir, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin görüşlerinden etkilendiğini ve tasavvuf konusunda onların görüşlerine meylettğini ifade etmiş, bundan dolayı babasının ve hocası Bedreddin el-Haseni'nin bazı görüşlerini benimsememiştir.

Eserleri. Muhammed b. Abdülkâdir'in basılmış eserlerinden bazıları şunlardır: *el-Câhiz ve fennü'l-kaşaf fi Kitâbihi'l-Buhalâ'*: *Dirâse ve nuşûs* (Dımaşk 1940), *el-Kur'ânü 'Arabîyyü'l-hişâb insâniyyü'r-risâle* (Dımaşk 1959), *el-Ümmetü'l-'Arabîyye fi ma'rokeki tahkîki'z-zât* (Dımaşk 1959), *Min Menheli'l-edebi'l-hâlid: Dirâse tahlîliyye* (Dımaşk 1959), *Haşâ'işü'l-'Arabîyye ve menhecühe'l-aşil fi't-tecdid ve't-tevlid* (Kahire 1960), *Fıkhü'l-luğa: Dirâsât tahlîliyye muşkârene li'l-kelîmâtü'l-'Arabîyye* (Dımaşk 1960; Beyrut 1964), *Naḥve insâniyye sa'ide ev ḥalâkât min niẓâmü'l-İslâm* (Dımaşk 1960; *Yarınki Dünya: Özenlenen İnsanlık*, trc. Hüsamettin Cemal, İstanbul 1976), *el-Müctema'u'l-İslâmiyyü'l-mu'âşır* (Dımaşk 1967; Beyrut 1971), *ed-Devle ve niẓâmü'l-ḥisbe 'inde İbn Teymiyye* (Dımaşk 1967), *Niẓâmü'l-İslâm: el-'Aḳide ve'l-'ibâde* (Beyrut 1968), *Zâtiyyetü'l-İslâm emâme'l-mezâhib ve'l-'aḳâ'id* (Beyrut 1969), *el-Fikrî'l-İslâmiyyü'l-ḥadîs fi müvâceheti'l-etkâri'l-ğarbiyye* (Beyrut 1970), *Ârâ'u İbn Teymiyye fi'd-devle ve medâ tedaḥḥulihâ fi'l-mecâli'l-iḳtişâdi* (Beyrut 1970), *el-Ümmetü ve'l-'avâmilü'l-mükevvine lehâ* (Dımaşk 1970), *Niẓâmü'l-İslâm: el-İḳtişâd mebdâi' ve ḳavâ'id 'âmme* (Beyrut 1972; *İslâm'da İktisat Nizamı: Esasları ve Genel Kaideleri*, trc. Hüsamettin Cemal, İstanbul 1978), *Niẓâmü'l-İslâm: el-Ḥükm ve'd-devle* (Beyrut 1989; *İslâm Nizamı: Devlet ve Hükümet*, trc. Hüsamettin Cemal, İstanbul 2013). Ayrıca *Mevsû'atü Cemâl 'Abdinnâsır = Mevsû'atü'l-fıḳhi'l-İslâmî*'nin hazırlanmasında öncülük etmiş, Ebû'l-Kâsım ez-Zeccâcî'nin *el-İzâh fi 'ileli'n-naḥv*'i ile (Dımaşk 1373) Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin *es-Siyâsetü's-şer'îyye*'sini (Beyrut 1966) yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 45; Muhammed Kürd Ali, *el-Mu'âşırün* (nşr. Muhammed el-Mısri), Dımaşk 1401/1980, s. 367-372; M. Mutî el-Hâfız – Nizâr Abâza, *Târiḥu 'ulemâ'i Dımaşk*, Dımaşk 1406/1986, II, 605-606; M. Abdüllatif Sâlih el-Ferfûr, *A'lâmü Dımaşk fi'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer el-ḥicrî*, Dımaşk 1408/1987, s. 191; Ali et-Tantâvî, *Zikreyât*, Cidde 1989, I, 111-120; M. Cemil eş-Şattî, *A'yânü Dımaşk*, Dımaşk 1414/1994, s. 428; Hüsnî

Edhem Cerrâr, *Muḥammed el-Mübârek: el-'Âlim ve'l-müfekkîr ve'd-dâ'iye*, Amman 1998; Muhammed el-Meczûb, *'Ulemâ' ve müfekkîrün 'araftühüm*, Kahire, ts. (Dârü'l-i'tisâm), I, 229-264; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, *'İḳdü'l-cevher fi 'ulemâ'i'r-rub'î'l-evvel mine'l-ḳarni'l-ḥâmis 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 2083-2084; İbrâhim ez-Zeybek, *'Abdülkâdir el-Mübârek el-'allâmetü'l-luğavî*, Dımaşk 2011.

ALİ BENLİ

MÜDERRİS, Abdülkerîm

(عبد الكريم مدرّس)

Abdülkerîm b. Muhammed b. Fettâh
b. Süleymân Müderris
(1905-2005)

İraklı âlim ve biyografi yazarı.

Mayıs 1905'te dünyaya geldi. Kendisinin verdiği bu tarihe karşılık bazı kaynaklarda 1901'de doğduğu kaydedilir (Yûnus İbrâhim es-Sâmerrâî, s. 442; M. Ali Suveyrekî, s. 441). Ayrıca otobiyografisinde isim zincirini kaydederken babasının adından sonra doğum yeri olarak Hürmâl nahiyesine bağlı Tekye köyünü zikretmesi (*'Ulemâ'ünâ*, s. 324; *Dânişmendân-ı Kürd*, s. 237) bazı müelliflerin (M. Hayr Ramazan Yûsuf, s. 315) yanılarak burayı onun doğum yeri olarak anlamasına yol açmış, bir soru üzerine burada babasının, kendisinin ise Halepçe'ye bağlı Dereşîş köyünde doğduğunu belirtmiştir (Rebâh Âl-i Cafer, bk. bibl.). Hevzikâdî isimli Kürt aşiretine mensuptur. İlk dinî bilgileri babasından aldı. Daha çocuk yaşta iken babası vefat edince annesi ve yakınlarının himayesinde tahsilini sürdürdü; kendi köyü ile çevre köylerdeki medreselerde Arapça sarf ve nahiv okudu. I. Dünya Savaşı başlarında Süleymaniye şehrine gitti ve oradaki Melkendî Mescidi ile Molla Muhammed Emîn Bâlikedî Mescidi'nde öğrenimine devam etti. Kıtık olunca buradan ayrılıp bir süre Berzence'de ve Ebû Ubeyde'de kaldı. Ardından Tavîle'ye giderek Nakşî şeyhi Alâeddin b. Ziyâeddin Ömer Tevîleî'nin (Tavîlî) Hânkâh-ı Dûrû Medresesi'ne girdi. Arapça'nın yanı sıra mantık, âdâb-ı bahs, teşrîh, felekiyyât, fıkıh okudu. Şeyh Alâeddin 1920'de Beyâre'ye yerleştiğinde onu da yanına çağırıldı. Beyâre'de Ebû Ubeyde Medresesi'nde Molla Muhammed Saîd Ubeydî'den mantık, Bâlek'te Molla Mahmûd Bâlekî'den ferâiz, akaid, şeyhinin emriyle tekrar döndüğü Beyâre'de Molla Ahmed-i Reş'ten akaid ve belâgat dersleri aldı. Ahmed-i Reş Süleymaniye'ye gidince kendisine eşlik etti (1921), hocası Gelâle köyüne intikal ettiğinde o da Süleymani-

ye'de Ömer İbnü'l-Karadâğî'nin Mevlânâ Hâlid Hankahı Medresesi'ndeki derslerine devam etti; sarf, nahiv, belâgat, mantık, hendese, hesap, astronomi, kelâm, fıkıh ve usûl-i fıkıha dair çeşitli kitapları okuyarak icâzet aldı (1925).

1930 yılının sonlarına kadar Halepçe yakınlarındaki Nergisecâr köyünde ders veren Abdülkerîm Müderris, bu tarihte şeyhi Alâeddin Tevîleî'nin isteği üzerine Beyâre'ye giderek onun hankahındaki medresede müderrisliğe başladı. Burada bulunan zengin kütüphaneden, ayrıca şeyhini ziyarete gelen ilim adamlarından faydalanma, onlarla bilgi alışverişinde bulunma imkânına kavuştu; şeyhin gözde talebe ve müridleri arasına girdi, çevresinde geniş bir talebe halkası teşekkül etti. Süleymaniye'ye göç ettiği 1952 yılına kadar yaklaşık kırk beş talebeye icâzet verdiğini kendisi kaydeder. Bu sebeple Abdülkerîm-i Beyâre ve Abdülkerîm Müderris diye tanınır. İcâzet verdiği öğrencileri arasında Abdülkâdir-i Geylânî'nin soyundan Şeyh Affüddin Geylânî, Şeyh Abdülkâdir el-Ânî, bazı eserlerini neşreden Muhammed Ali Karadâğî, Râfî Tâhâ er-Rifâi, Abdüddâim Hevrâmânî, Molla Muhammed Zâhid Ziyâi-yi Pâveî, Molla Muhammed Emîn Kelâşî ve İran Sünnî ulemâsından Molla Abdülmecîd Muvahhid Nâdirî yer alır. Süleymaniye'de Hacı Han Mescidi'nde, 1955'te gittiği Kerkük'te Şeyh Cemil Tâlibânî'nin hankahında müderrislik yaptı. Bağdat'ta Abdülkâdir-i Geylânî Camii Medresesi müderrisi Muhammed Kızılçî'nin vefatı üzerine gittiği bu şehirde önce Ahmedîye Camii imamlığına, ardından çok arzu ettiği Abdülkâdir-i Geylânî Camii medresesi müderrisliğine tayin edildi. 1973'te emekliye ayrıldıktan sonra da bu Kadiriyye Âsitânesi'nde ders verdi, imamlık, irşad ve fetva görevleri yanında telifle meşgul oldu. Şiirlerinde

Abdülkerîm Müderris

